

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Л.А. Янковська

**РОЗВИТОК ОСВІТНЬО-ФАХОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

Львів - 2007

ББК У9(4Укр)240 Я628
УДК 331.108

*Рекомендувала Вчена рада Інституту регіональних досліджень НАН України
(протокол № 6 від 25.06.2007)*

Науковий редактор

Куценко В.І., доктор економічних наук, професор, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, м. Київ

Рецензенти:

Оболенська Т.Є., доктор економічних наук, професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана; **Крикавський Є.В.**, доктор економічних наук, професор, Національний університет “Львівська політехніка”;

Патора Р., доктор економічних наук, професор, Вища школа підприємництва і управління, м. Лодзь, Польща

Янковська Л.А.

Я628   Розвиток освітньо-фахового потенціалу регіону: теорія, методологія, практика: Монографія. - Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007. - 260 с.

ISBN 978-966-02-4510-5

Проаналізовано формування, методику оцінювання та інформаційні чинники формування освітньо-фахового потенціалу Західного регіону України. Висвітлено методологію формування якості та розвитку механізмів формування освітньо-фахового потенціалу. Окреслено напрями розвитку освітньо-фахового потенціалу та його перспективи в умовах європейської інтеграції України.

ББК У9(4Укр)240

© Янковська Л.А., 2007
ISBN 978-966-02-4510-5

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007

ВСТУП

Ринкова трансформація національного господарства України, поглиблення інтеграційних процесів в європейському та світовому вимірах формують визначальний напрям розвитку економіки - набуття тривалих конкурентних переваг суб'єктами господарювання, регіонами, державою загалом. Динаміка соціально-економічних умов, структурної перебудови економіки України зміщують акценти у ключових компетенціях, актуалізують залежності між ними та відповідними засобами. Традиційно ключові компетенції можуть формуватися у сферах: побудови економічної вартості, конструювання стратегічної конфігурації, розвитку суспільного потенціалу. Їхнє формування вимагає одночасно спільного і скоординованого використання фізичних, фінансових, людських, організаційних, нематеріальних засобів. Очевидно, що потенціал названих засобів має бути стратегічно важливим та непридатним до копіювання в конкурентному середовищі, субституювання іншими засобами.

Серед названих засобів особливого значення на сучасному етапі набувають людські. Все більшою мірою їхній вирішальний вплив відчувають підприємства, регіони, держава загалом, що закономірно привело до трансформації людських засобів в істотну складову суспільного капіталу - людський капітал. На зміну індустріальному суспільству приходять інформаційне, яке зумовлює певні соціальні, виробничі, економічні та політичні зрушення. Освітньо-фаховий потенціал суспільства, його носії - людські ресурси - є найважливішим джерелом добробуту нації. Водночас у сучасних формах підприємництва капіталу і природним факторам все більшою мірою відводиться пасивна роль, і тільки людський капітал не має обмежень.

Пришвидшення наукового-технічного прогресу зумовлює підвищені вимоги до потенціалу робочої сили, котра займається генеруванням, розробленням та впровадженням нових технологічних ідей. За умов трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування людиною нових життєвих стратегій, компетентності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки. Для України особливої актуальності набувають проблеми залучення усіх можливих чинників соціально-економічного зростання, серед яких значна роль відведена людському чиннику розвитку суспільства, особливою складовою якого є система освіти. Йдеться передусім про розвиток креативності людини на протигагу адаптативності. Високий рівень освіченості нації сприяє найбільшій дієвості економічних та соціальних реформ, формуванню правової та економічної культури, створює умови для прогресивної індивідуальної активності особи в суспільстві.

У нових соціально-економічних умовах освіта набуває високого статусу, оскільки саме вона сприятиме переходу до інформаційного суспільства, а, отже, формуванню сучасних пріоритетів розвитку суспільства. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти проблем регіональної політики в Україні, що стосуються розвитку людських ресурсів, стратегії людського розвитку, освітньо-фахового, демографічного потенціалів тощо, досліджувались у працях вітчизняних вчених, зокрема О.Л. Амоші, Н.П. Борецької, Н.С. Власенка, С.Й. Вовканича, О.А. Грішнєвої, -

Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, Т.А. Заєць, М.З. Згуровського, А.М. Колот, О.Є. Кузьміна, В.І. Куденко, В.В. Онікієнка, С.І. Пирожкова, С.М. Писаренко, А.П. Ревенка, М.Г. Чумаченка.

Трансформація освітньо-фахового потенціалу у системі забезпечення соціально-економічного розвитку є однією з основних проблем в умовах реформування економіки. Якщо суспільство не зможе забезпечити необхідний рівень освіти населення, розвиток науки та якості інформаційного оточення, то країна буде страждати від нееквівалентного зовнішньоекономічного обміну й глибокої залежності від світових фінансових та інформаційних центрів, зберігаючи за собою переважно функції джерела природної сировини і людського матеріалу для транснаціональних корпорацій й розвинутих держав, які концентрують глобальний інтелектуальний потенціал.

В умовах істотних структурних змін в економіці України, в регіональній економіці розвиток людських засобів опиняється під впливом стратегічних і тактичних дій у сфері системи рекрутації, оцінки та мотивування, навчання, якості умов праці, мобільності працівників, суспільної довіри та багатокультурності. І це означає, що ці дії повинні гарантувати наявність необхідних людських засобів (з відповідною освітою, кваліфікацією, вміннями) в необхідний час, а в умовах України (за низької мобільності) і в належному місці. Іншими словами, йдеться про досягнення відповідних фахово-просторово-часових параметрів людських засобів з мінімально можливими витратами коштів та часу. І це актуалізує проблему формування освітньо-фахового потенціалу регіону (ОФП). Зокрема, ґрунтовних досліджень потребують концептуальні положення щодо оцінки ОФП та відповідності його актуальним вимогам суспільства, сучасні пріоритети в його розвитку та перспективи його ефективного створення для потреб регіональної економіки.

Метою, поставленою у монографії, є розроблення теоретичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування ОФП регіону відповідно до потреб суспільства для забезпечення реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіону.

Необхідно вирішити такі завдання: узагальнити та субординувати термінологічний апарат визначення та оцінки людських ресурсів; обґрунтувати дефініцію поняття “освітньо-фаховий потенціал” та встановити його місце у формуванні людського капіталу; здійснити його структуризацію та обґрунтувати підходи щодо його оцінки; дати оцінку структурних елементів ОФП; ідентифікувати чинники формування ОФП регіону; адаптувати положення експертного оцінювання до визначення якості ОФП та його відповідності потребам; на підставі моделювання формування ОФП регіону обґрунтувати положення щодо оптимізації напрямів та вибору механізмів досягнення необхідних параметрів якості ОФП; оцінити вплив ОФП регіону на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку; ідентифікувати особливі умови формування ОФП Західного регіону України та оцінити перспективи його розвитку.

Об’єктом дослідження є управління людськими ресурсами у системі соціально-економічного розвитку регіону. Предметом дослідження є формування та розвиток освітньо-фахового потенціалу (ОФП) регіону.

Розділ 1

ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-ФАХОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

1.1. Роль освіти у розвитку продуктивних сил регіону

За останнє століття, завдяки утвердженню науково-інформаційних технологій у виробництві та різноманітній людській життєдіяльності, відбулися глобальні зміни в усьому суспільному житті. Стрімкі темпи науково-технічного прогресу посилюють значення освіти як системи формування кваліфікаційного потенціалу людських ресурсів. Щоб не опинитися на узбіччі прогресу, держава вимушена вдаватися до радикальних кроків у сфері формування освітньо-фахового потенціалу, без удосконалення якого неможливо забезпечити конкурентоспроможність держави та нації у світовій спільноті.

У таких умовах загострюється проблема формування такого людського потенціалу, який відповідав би вимогам сучасності. Це завдання потребує формування освітньо-фахового потенціалу з новими якостями, актуальними в нових умовах, використовуючи нові можливості, що з'являються з розвитком нової техніки і технологій.

Формування людського потенціалу у національному масштабі необхідне у контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених як значним поширенням нових освітніх технологій, що ґрунтуються на використанні можливостей сучасної комп'ютерної техніки, так й істотним розширенням можливостей і потреб в індивідуальному, особистісному розвитку людини.

Досліджуючи вплив освітньо-фахового потенціалу на систему забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, насамперед необхідно визначити понятійний аспект таких категорій, як "освітньо-фаховий потенціал", "людський потенціал", "інтелектуальний капітал", "людський капітал", "людські ресурси" і споріднених за змістом. У цьому питанні орієнтуються на останні наукові доробки зарубіжних і вітчизняних вчених.

Людське суспільство впродовж усієї своєї історії переживало і сьогодні переживає глибокі кризові явища, війни та катаклізми, які знищують переважну більшість всього матеріального капіталу. Однак втрачене матеріальне багатство відтворюється завдяки збереженим суб'єктивним знанням про застосування машин і механізмів, здатності людей отримувати та створювати об'єктивні знання.

80. Шуп Т. Решение инженерных задач на ЭВМ: практическое руководство. Пер. с англ. - М.: Мир, 1982. - 238 с.
- 80а. Шургот Б. Управління кадрами (B.Szurgot. Zarzqdzania kadrami). - Люблін: Видавництво ЛКУ, 2001.
81. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности. - Л., 1931.
82. Бета Я. Пошук працівників (Beata Jamka. Pozyskiwania pracownikow). - Варшава: Видавництво Головної торговельної школи, 1998.
83. Дуже коротко // Високий замок. - 1997. - № 99- 100. - С. 10.
- 83а. Allan R.J., Miiier C.J. Parallel Application Software on High Performance Computers. Tutorial on Shared-Memory Programming Paradigms. Report of CLKC Daresbury Laboratory, 1999 (available from <http://www.cse.clrc.ac.uk/> Activity/HPCI).
84. Booth R. Measurement of Intellectual Capital, Menegement Accouting, vol. 76, London, 1998.
85. Karlof B. Strategia biznesu. - Варшава: Бібліотека менеджера і банкіра, 1992.
86. McLuhan M. Undestanding Media: Extensions Man. - McGraw Hill. 1965.
87. Olsson B., Staff Training and Further Development in Place Redundancies: A/Swedish Example, Journal of Human Resources Costing and Accounting, 1998. Vol. 3, No 1.
88. Peters T.J., Waterman R.H. In Search of Excellence. Lesions from America's Best - Run Companies, Harper and Row Publishers. - New York, 1982.
89. Pipes R. Wlasnosc. - Варшава: Варшавське літературне видавництво, 2000.
90. Schultz Theodore W. In Menschen investiren: Der Ekonomic der Bevolkerugsqualitaet / von Theodore W. Schultz von Arulf Kreis. - Tuebingen: Mohr, 1986.
91. Shultz T. Invesment in Human Capital. - N.Y., L., 1971.
92. Telecommunications and global competitiveness/ Vital speeches day. - N.Y., 1990. - Vol. 57. № 1-2 - P. 199.
93. Thurow L. Greating Wealth. The New Rubs for Individuals. Companies and Countries in a Knowledge. Based Economy N.Y., 1999.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Формування освітньо-фахового потенціалу регіону	5
1.1. Роль освіти в розвитку продуктивних сил регіону	5
1.2. Методологічні підходи до підготовки фахівців у сфері розвитку економіки регіону.....	16
1.2.1. Суть та ознаки інституту кваліфікованих фахівців національного господарства як складової людських ресурсів у регіоні	16
1.2.2. Вимоги до підготовки фахівців, необхідних для розвитку економіки регіону	21
1.3. Теоретичні підходи щодо формування освітньо-фахового потенціалу	26
1.4. Освітньо-фаховий потенціал як складова людського капіталу	32
Розділ 2. Методика оцінювання освітньо-фахового потенціалу регіону	39
2.1. Освітньо-фаховий потенціал як базова основа інтелектуального капіталу	39
2.2. Визначення структурних елементів та структури освітньо-фахового потенціалу регіону	53
2.3. Методика кількісної та якісної оцінки освітньо-фахового потенціалу.....	66
Розділ 3. Інформаційні чинники формування освітньо-фахового потенціалу	75
3.1. Аналіз основних елементів освітньо-фахового потенціалу регіону	75
3.2. Інформаційні засоби аналізу елементів освітньо-фахового потенціалу	83
3.3. Інформаційні технології як чинник підвищення ефективності освітньо-фахового потенціалу	93
Розділ 4. Методологія формування якості освітньо-фахового потенціалу	101
4.1. Система прийняття рішень за результатами експертного оцінювання у задачах оцінки якості освітньо-фахового потенціалу	101
4.2. Експертні процедури прийняття рішень у задачах оцінки якості ОФП	117
4.3. Поєднання функцій мети у сфері освітньо-фахового потенціалу і приросту комплексного показника якості.....	121
4.4. Рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання рівнів якості ОФП з використанням програмних засобів ЕОМ.....	125
Розділ 5. Методологічні аспекти розвитку механізмів формування освітньо-фахового потенціалу регіону	129
5.1. Модель переходу освітньо-фахового потенціалу на стадію збалансованого процесу.....	129
5.2. Методологічні аспекти формування освітньо-фахового потенціалу	132
5.3. Динамічна оцінка основних функцій освітньо-фахового потенціалу.....	136
Розділ 6. Перспективні шляхи розвитку освітньо-фахового потенціалу	147
6.1. Оцінка якості показників ОФП за допомогою експертного методу	147
6.2. Циклічний характер розвитку освітньо-фахового потенціалу	150
6.3. Основні принципи та пріоритети підвищення ефективності формування й використання ОФП регіону	173

6.4.	Перспективи розвитку основних показників ОФП.....	182
Розділ 7.	Освітньо-фаховий потенціал в умовах	
	європейської інтеграції України	187
7.1.	Вплив рівня освітньо-фахового потенціалу на стан соціально-економічного розвитку в умовах інтеграції України до Євросоюзу	187
7.2.	Методи врахування рівня освітньо-фахового потенціалу під час розроблення стратегії соціально-економічного розвитку регіону ...	199
7.3.	Перспективи освітньо-фахового потенціалу у системі соціально-економічного розвитку Західного регіону.....	219
Висновки.....		233
Список літератури		241
Додаток		246

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»

Конституція України

Лариса Янковська -

кандидат економічних наук, доцент,
академік Міжнародної академії
комп'ютерних наук і систем.

Лауреат премії Міжнародної академії
комп'ютерних наук і систем у номінації
науки і освіти.

Нагороджена золотою медаллю імені
академіка Глушкова, орденом «За
розбудову освіти України».

Автор понад 90 наукових праць.

Усе життя працює на освітянській ниві.